

ПРАВОВІ ПІДСТАВИ ЗДІЙСНЕННЯ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ СМЕРТЮ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

У статті розглянуто загальні засади відшкодування шкоди, завданої смертю фізичної особи за цивільним законодавством. Основну увагу приділено визначенню правових підстав, які дають змогу звертатися з позовом про відшкодування як майнової, так і моральної шкоди. Такими правовими підставами є документ про смерть особи; рішення суду про оголошення фізичної особи померлою та рішення суду про встановлення факту смерті особи. З метою найбільш повного розкриття теми здійснено аналіз законодавства, яке регулює означені питання.

Автором підкреслено, що оголошення фізичної особи померлою здійснюється в суді в порядку окремого провадження і вимагає надання відповідних доказів для вирішення справи. Особливість цієї категорії справ полягає в тому, що в процесі оголошення фізичної особи померлою суд виходить із так званого припущення (презумпції) її смерті. Автором також наголошено на тому, що застосування заявником правової презумпції викликано тим, що в заявника немає і, як правило, не може бути доказів щодо смерті певної людини. Разом із тим доказами можуть бути довідка про місце проживання особи, довідка з місця роботи особи, військових частин, житлово-експлуатаційних організацій, довідки з адресних столів про відомості, які вони мають про відсутню особу, і показання свідків (родичів, друзів, співробітників, сусідів відсутньої особи) тощо. До предмета доказування автором зараховано такі факти: встановлення місця проживання особи, стосовно якої порушено провадження у справі; день одержання останніх відомостей про відсутню особу в місці її проживання; відсутність у місці проживання особи протягом трьох років із дня одержання останніх відомостей про місце її перебування; обставини, що загрожували особі, яка пропала безвісти, смертю або дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку.

Зроблено висновок, що для відшкодування шкоди, завданої смертю фізичної особи, необхідно встановити два взаємопов'язаних фактори: смерть особи та констатація того, що смерть особи – наслідок заподіяння їй шкоди певною особою.

Ключові слова: *фізична особа, смерть фізичної особи, оголошення фізичної особи померлою, шкода, відшкодування шкоди.*

The article analyzes general principles of compensation for the damage caused by the death of an individual under civil law. The main attention is paid to the definition of legal grounds that allow to file a claim for compensation for both, property and non-pecuniary damage. Such legal grounds are: a document on the death of the person; court decision on declaring a person dead and court decision on establishing the fact of death of the person. In order to fully cover the topic, the author analyzes the legislation regulating these issues.

She also emphasizes that an individual can be declared dead by court in a separate proceeding, and requires the provision of appropriate evidence to resolve the case. The peculiarity of this category of cases is that when declaring an individual dead, the court proceeds from the so-called assumption (presumption) of his/her death. The author also emphasizes that the applicant's using a legal presumption is due to the fact that the applicant has no and, as a rule, cannot have any evidence of the death of a certain person. However, as evidence may be provided: certificate of residence of the person; certificate from the place of work of the person; responses of internal affairs bodies, military units,

housing and maintenance organizations; references from address-offices about the information they have on the missing person and witnesses' statements (relatives, friends, employees, neighbors of the missing person), etc. The author includes as subject of proof the following facts: establishment of the place of residence of the person under the initiated proceedings; absence of a person in this place of residence; the day of getting the latest information about the missing person at his/her place of residence; the person's absence from the place of residence for three years from the date of getting the latest information about his/her whereabouts; circumstances that threatened the missing person with death or give grounds to assume his/her death from a certain accident.

The author concludes that in order to get compensation for the damage caused by the death of an individual, it is necessary to establish two interrelated factors: the death of the person and the statement of the fact that the person's death was the result of the harm caused by a certain person.

Key words: *individual, death of an individual, declaration of an individual dead, damage, compensation for damage.*

Вступ. У цивільному праві зобов'язання, що виникають внаслідок завдання шкоди, отримали назву деліктних зобов'язань та є одними з найбільш важливих й складних з-поміж усіх цивільно-правових відносин. Складність цих зобов'язань, зазначають науковці, зумовлена тим, що вони, з одного боку, охоплюють значне коло питань, вирішення яких характеризується суттєвими особливостями порівняно з тим, як вони вирішуються у сфері договірних зобов'язань. З іншого боку, в них концентруються проблеми не тільки цивільного права, але й інших галузевих юридичних дисциплін [1, с. 3].

Варто також підкреслити, що деліктні зобов'язання належать до числа тих правових інститутів, в яких проблемні теоретичні питання мають безпосередній зв'язок із практикою – від їх вирішення залежить охорона прав та інтересів фізичних чи юридичних осіб. Крім того, задачу щодо охорони життя та здоров'я фізичних осіб деліктні зобов'язання виконують головним чином опосередковано – шляхом відшкодування майнової шкоди, яка є наслідком ушкодження здоров'я чи завдання смерті громадянину.

Чинне цивільне законодавство України містить низку положень, спрямованих на регулювання відносин, які виникають внаслідок завдання шкоди. Однак ні законодавство, ні практика його застосування не можуть передбачити можливість попередження завдання шкоди життю та здоров'ю фізичної особи. Разом із тим, і це цілком закономірно, саме законодавством встановлені способи захисту порушених цивільних прав.

Розмаїття життєвих ситуацій, за яких можливе завдання майнової та немайнової шкоди іншому суб'єкту, визначає і різноманіття правових засобів, які можуть бути застосованими заради її усунення.

Залежно від причин, які викликали шкоду, вона може відшкодуватися або коштом суспільства загалом (шляхом виплати за державним страхуванням та соціальним забезпеченням), або ж коштом безпосереднього заподіювача шкоди чи відповідальних за нього осіб (приміром, батьки, інші законні представники за шкоду, завдану малолітніми дітьми), або ж коштом інших осіб, які не є безпосередніми заподіювачами шкоди, проте з огляду на наявні з потерпілим договірні відносини чи інші підстави зобов'язані її відшкодувати.

Одним із правових засобів, що забезпечують відновлення порушеного права, є обов'язок відшкодувати шкоду, завдану смертю потерпілого. Такий вид зобов'язання є доволі специфічним, оскільки особа, якій безпосередньо завдано шкоди, померла.

Загальнотеоретичним питанням відшкодування шкоди, завданої життю та здоров'ю фізичної особи, присвячено праці багатьох учених. Так, вагомий внесок у дослідження цієї проблематики зробили такі вчені, як М.М. Агарков, С.С. Алексєєв, Б.С. Антимонов, Д.В. Боброва, С.Є. Донцов, В.П. Грибанов, В.В. Глянец, О.М. Ерделевський, М.С. Малєїн, В.П. Маслов, Г.К. Матвєєв, О.А. Підопригора, Смирнов В.Т., А.О. Собчак, М.Я. Шімінова, К.Б. Ярошенко та інші. Особливе значення для дослідження цивільно-правового регулювання відносин, пов'язаних із відшкодуванням шкоди, мають праці сучасних українських цивілістів І.А. Бірюкова, А.Б. Гриняка, О.В. Дзери, Ю.О. Заїки, А.І. Дрішлюка, Н.С. Кузнецової, І.С. Канзафарової, Т.В. Ківалової, Р.А. Майданика, О.О. Ограднової, В.П. Паліюка, В.Д. Примака, П.М. Рабіновича, З.В. Ромовської, Р.О. Стефанчука, С.І. Шимон, Я.М. Шевченко тощо.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження динаміки зобов'язань із відшкодування шкоди, завданої смертю громадянина, на підставі чинного цивільного законодавства, теоретичних висновків та матеріалів судової практики, а також розроблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо удосконалення національного законодавства в окресленій сфері, усунення теоретичних та практичних проблем, що виникають із питань відшкодування шкоди, завданої смертю громадянина.

Результати дослідження. У правничій літературі смерть людини розглядається як явище незворотного припинення життєдіяльності мозку людини, що, безсумнівно, призводить до загибелі організму загалом та характеризується наявністю сукупності функціональних, інструментальних, лабораторних, біологічних та трупних ознак, а з погляду цивільного права, смерть фізичної особи є юридичним фактом, з яким правові норми пов'язують виникнення, зміну та припинення цивільних правовідносин [2, с. 11]. Разом із тим варто погодитись із Д.І. Мейером, який зазначав, що «смерть сама по собі не призводить до зміни в юридичних відносинах: смерть має бути дізнана, тобто необхідне будь-яке підтвердження, що дійсно права відомої особи припинилися смертю» [3, с. 84–118].

Нині факт смерті людини встановлюється на підставі Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» [4] та Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладів охорони здоров'я та органів прокуратури України при встановленні факту смерті людини [5]. Крім того, критерії та порядок визначення моменту смерті мозку визначені Наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про встановлення діагностичних критеріїв смерті мозку та процедури констатації моменту смерті людини» [6].

Об'єктивізація факту смерті людини здійснюється на підставі відповідних правових документів. Так, відповідно до ст. 17 Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» державна реєстрація смерті проводиться органом державної реєстрації актів цивільного стану на підставі документа встановленої форми про смерть, виданого закладом охорони здоров'я або судово-медичною установою, рішення суду про встановлення факту смерті особи в певний час або про оголошення її померлою [7].

Якщо йдеться про відшкодування шкоди, завданої смертю фізичної особи, насамперед розглядаються випадки, коли смерть є наслідком не біологічних чинників, а результатом неправомірної поведінки іншого суб'єкта (суб'єктів). Варто також вказати, що процедура реєстрації факту смерті природної та неприродної збігається. Однак наслідки одного і того самого фізичного явища далеко не однакові. Тому власне право на відшкодування шкоди, завданої смертю фізичної особи, виникає лише в разі констатації факту підозри на насильницьку смерть, яка визначається сукупністю обставин, які дають підстави вважати, що смерть людини могла настати внаслідок механічних ушкоджень (дія тупих предметів, у тому числі транспортна травма, падіння з висоти, дія гострих предметів, вогнепальної зброї), асфіксії, дії крайньої температури, електричного струму, променевої енергії, низького та високого атмосферного тиску, отруєнь тощо, зокрема раптова смерть, за нез'ясованих обставин, за наявності тілесних ушкоджень тощо.

Отож, для підтвердження факту смерті фізичної особи необхідна наявність певних правових підстав. Такими підставами є документ про смерть, виданий у порядку, встановленому законом, рішення суду про встановлення факту смерті особи, що набрало законної сили, та рішення суду про оголошення особи померлою, що набрало законної сили.

Відповідно до Інструкції щодо заповнення та видачі лікарського свідоцтва про смерть (форма № 106-о), затвердженої Наказом МОЗ України від 08.08.2006 р. № 545, лікарське свідоцтво про смерть видається лікарнями, амбулаторно-поліклінічними закладами, диспансерами, пологовими будинками, санаторіями, патолого-анатомічними бюро, бюро судово-медичної експертизи. В окремих випадках, визначених законом, може видаватися лише фельдшерська довідка про смерть, а якщо є підозра на насильницьку смерть, лікарське свідоцтво про смерть видається судово-медичним експертом після розтину [8].

Справи про встановлення факту смерті особи в певний час у разі неможливості реєстрації органом державної реєстрації актів цивільного стану факту смерті розглядаються в порядку окремого провадження відповідно до ст. 315 ЦПК України [9] і належать до фактів, що мають юридичне значення. Така норма закону дає підстави для висновку, що факт смерті громадянина в певний час за певних обставин встановлюється судом, якщо органи державної реєстрації актів цивільного стану відмовили у відповідній реєстрації у зв'язку з відсутністю чи недостатністю необхідних для такої реєстрації документів. Так, наприклад, в окремому провадженні, підтверджується загибель людини під час стихійного лиха, коли тіло не вдалося знайти й отримати свідоцтво про смерть не-

можливо. Заявник зобов'язаний обґрунтувати свою заяву про встановлення названого факту з посиланням на докази, які б достовірно свідчили про смерть особи в певний час та за певних обставин.

Відповідно до ст. 46 ЦК фізична особа може бути оголошена судом померлою, якщо в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування протягом трьох років, а якщо вона пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку, протягом шести місяців, а за можливості вважати фізичну особу загиблою від певного нещасного випадку або інших обставин внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру – протягом одного місяця після завершення роботи спеціальної комісії, утвореної внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Фізична особа, яка пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, збройним конфліктом, може бути оголошена судом померлою після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій. З урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього строку, але не раніше спливу шести місяців. Фізична особа оголошується померлою від дня набрання законної сили рішенням суду про це. Фізична особа, яка пропала безвісти за обставин, що загрожували їй смертю або дають підстави припустити її загибель від певного нещасного випадку або у зв'язку з воєнними діями, збройним конфліктом, може бути оголошена померлою від дня її вірогідної смерті [10].

Оголошення фізичної особи померлою здійснюється в суді у порядку окремого провадження. Особливість цієї категорії справ полягає в тому, що при оголошенні фізичної особи померлою суд виходить із так званого припущення (презумпції) її смерті. У цьому сенсі варто погодитись із позицією М.І. Мамчур та А.С. Новосад, які наголошують, що застосування заявником правової презумпції викликано тим, що в заявника немає і, як правило, не може бути доказів щодо смерті певної людини. Тому шляхом доказування ці факти довести взагалі майже неможливо [11, с. 43].

З іншого боку, виходячи із загальних положень цивільного процесуального законодавства щодо судового розгляду будь-якої категорії справ, сторони (в нашому випадку, заявник) мають обґрунтувати свої вимоги, посилаючись на певні докази. Значна кількість науковців, які досліджували проблематику оголошення фізичної особи померлою, обстоюють позицію наявності за цією категорією справ і предмета доказування, і, відповідно, наявності певних доказів. Зокрема, О.М. Шиманович вказує на те, що необхідними доказами в цих справах є письмові докази (довідка про місце проживання особи; довідка з місця роботи особи тощо або ж показання свідків (родичів, друзів, співробітників, сусідів відсутньої особи)). До предмета доказування автором зараховано такі факти: встановлення місця проживання особи, стосовно якої порушено провадження у справі; відсутність у місці проживання особи протягом трьох років із дня одержання останніх відомостей про місце її перебування; обставини, що загрожували особі, яка пропала безвісти, смертю або дають підставу припускати її загибель від певного нещасного випадку; день закінчення воєнних дій стосовно військовослужбовців або інших осіб, які пропали безвісти у зв'язку з воєнними діями; вжиття заявником заходів щодо розшуку особи [12, с. 89–90].

Подібним чином розглядають питання предмета доказування у справі про оголошення фізичної особи померлою й інші цивілісти. Так, на думку В.Г. Бобка та Л.О. Жолондівського, до кола фактів, що входять у предмет доказування за цією категорією справ, варто зарахувати: відсутність відомостей про особу протягом строку, визначеного законом; неможливість для суду і осіб, які беруть участь у справі, усунути цю неможливість; наявність взаємозв'язку між безвісною відсутністю особи і обставинами, що загрожували їй загибеллю (нещасний випадок, стихійне лихо, воєнні дії та ін.) [13, с. 54].

Отже, для виникнення обов'язку щодо відшкодування шкоди, завданої смертю фізичної особи, необхідно встановити два взаємопов'язаних фактори. Першим є смерть особи, другим – констатація того, що смерть особи стала наслідком заподіяння їй шкоди певною особою.

Цивільним законодавством встановлено, що основним наслідком завдання смерті фізичній особі є зменшення майнової сфери, майнових благ потерпілого або осіб, які перебували з нею в певних відносинах (утриманці, кредитори, страховики і т.п.). Таким чином, поняття шкоди при завданні смерті включає три складники: порушення чи припинення нематеріального блага (життя), наявність майнової шкоди (втрата коштів на утримання, витрати на поховання), завдання моральної шкоди.

Крім того, особливістю відносин із відшкодування шкоди, завданої смертю потерпілого, є те, що шкода завдається одному суб'єкту (фізичній особі, померлому), а наслідком таких дій стають майнові і немайнові втрати інших осіб. За правилами ст. 1200 ЦК України, в разі смерті потерпілого право на відшкодування шкоди мають непрацездатні особи, які були на його утриманні або

мали на день його смерті право на одержання від нього утримання, а також дитина потерпілого, народжена після його смерті [10]. Ми підтримуємо точку зору Д.В. Бобрової, яка вказувала, що зазначені особи мають право на відшкодування за наявності підстав цивільної відповідальності заподіювача шкоди перед потерпілим. Їм відшкодовується засоби до існування, які вони втратили у зв'язку зі смертю потерпілого, саме тому законодавець пов'язує їхнє право на відшкодування з їх непрацездатністю і фактом утримання (або правом на одержання утримання на день смерті потерпілого) [14, с. 872].

Щодо видів шкоди, яка відшкодовується у зв'язку зі смертю фізичної особи, то насамперед варто назвати саме майнову шкоду. Як показує практика, до складу майнової шкоди включаються витрати на утримання непрацездатних утриманців померлого, втрати кредиторів померлого за договорами; витрати на поховання, додаткові витрати викликані передсмертною хворобою чи ушкодженням здоров'я померлого, реальні збитки та упущена вигода, завдані суб'єктам цивільно-правових відносин смертю особи.

Маємо констатувати, що завдання смерті фізичній особі необхідно розглядати як майнову шкоду стосовно тих суб'єктів, які перебували на утримання померлого, є непрацездатними членами сім'ї та позбавились матеріальних засобів до існування, які надавались їм померлим і які були єдиним (основним) джерелом їх існування. Крім того, варто погодитися з висновками зарубіжних фахівців, які вважають майнова шкода, що настала внаслідок смерті, виникає і для тих суб'єктів, які понесли витрати на його поховання, в тому числі транспортні витрати, інші ритуальні послуги [15, с. 19–22; 16, с. 96]. У класичній цивілістичній літературі цілком справедливо називається ще одна група витрат. Як правило, йдеться про витрати на сторонній догляд, придбання ліків, санаторно-курортне лікування, придбання спеціальних засобів для пересування (ст. 1195 ЦК України), якщо вони фактично мали місце в період від завдання шкоди до смерті годувальника. У зв'язку з цим варто приєднатися до М.С. Малєїна, який вважав: «Якщо через деякий час особа, яка зазнала ушкодження здоров'я, помере і буде встановлено, що її смерть стала наслідком прогресуючого захворювання чи ускладнення, викликаного травмою, то в утриманців цієї особи виникає право на відшкодування шкоди» [17, с. 82]. Такі витрати отримали назву додаткових, тобто це – незаплановані додаткові витрати, які поніс чи може понести потерпілий внаслідок завдання йому майнової шкоди.

Висновки. Отже, будь-яке явище правового характеру вимагає чіткого визначення правових підстав, згідно з яким стає можливим застосування наслідків, передбачених законом. Правовими підставами для відшкодування шкоди, завданої смертю фізичної особи, є: документ про смерть, виданий у порядку, встановленому законом; рішення суду про встановлення факту смерті особи, що набрало законної сили, та рішення суду про оголошення особи померлою, що набрало законної сили. Крім того, для виникнення обов'язку щодо відшкодування шкоди, завданої смертю фізичної особи, необхідно встановити два взаємопов'язаних фактори: 1) смерть особи; 2) констатація того, що смерть особи стала наслідком заподіяння їй шкоди певною особою.

Список використаних джерел:

1. Смирнов В.Т., Собчак А.А. Общее учение о деликтных обязательствах в советском гражданском праве. Ленинград : Изд-во Ленинградского ун-та, 1983. 152 с.
2. Анікіна Г.В. Цивільно-правове регулювання відносин, пов'язаних зі смертю фізичної особи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ : 2014. 18 с.
3. Мейер Д.И. Русское гражданское право. Ч. 1 (переиздание с публикации 1902 г.). Москва : Статут, 1997. 445 с.
4. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини : Закон України (станом на 17.05.2018 р.). *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 28. Ст. 232.
5. Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини : Наказ МВС, МОЗ, Генпрокуратури України від 29.09.2017 р. № 807/1193/279.
6. Про встановлення діагностичних критеріїв смерті мозку та процедури констатації моменту смерті : Наказ МОЗ України від 23.09.2013 р. № 821. *Офіційний вісник України*. 2013. № 82. Ст. 3065.
7. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України (станом на 21.12.2019 р.). *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 38. Ст. 509.
8. Інструкції щодо заповнення та видачі лікарського свідоцтва про смерть : Наказ МОЗ України від 08.08.2006 р. № 545. *Офіційний вісник України*. 2006. № 43. Ст. 2913.

9. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. №№ 40-41. Ст. 492.
10. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст. 356.
11. Мамчур М.І., Новосад А.С. Порядок визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення померлою. *Теоретичні та практичні проблеми застосування норм цивільного, трудового та господарського права в сучасних умовах* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Донецьк. 23 лист. 2018 р. Донецьк, 2018. С. 42–44.
12. Шиманович О.Н. Процессуальные особенности рассмотрения судом дел о признании физического лица безвестно отсутствующим и объявлении его умершим. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия: Юридические науки*. 2010. № 1. С. 87–90.
13. Бобко В.Г., Жолондівський Л.О. Особливості судового розгляду цивільних справ про визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою. *Право і суспільство*. 2018. № 1. Ч. 2. С. 49–54.
14. Зобов'язальне право : теорія і практика. Навч. посібник / за ред. О.В. Дзери. Київ : Юрінком Інтер, 1998. 912 с.
15. Поляков И.Н. Ответственность по обязательствам вследствие причинения вреда. Москва : Городец, 1998. 172 с.
16. Маслов В. Обязательства из причинения вреда. Учеб. пособие. Харьков : 1961. 103 с.
17. Малейн Н.С. Гражданско-правовая ответственность за причинение смерти кормильцу. Москва : Госюриздат, 1960. 124 с.

УДК 347.91/95

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2020.2.11>

КОРОЄД С.О.

ПИТАННЯ ВЧИНЕННЯ СУДОМ ОКРЕМИХ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ДІЙ У ПЕРІОД ЗУПИНЕННЯ ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНІЙ СПРАВІ У ЗВ'ЯЗКУ З ПРИЗНАЧЕННЯМ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

У статті наводяться процесуальні наслідки, які тягне за собою зупинення провадження у справі. Пропонується визначити поняття зупинення провадження не через темпоральні (часові) критерії, а через значення слова «провадження». Ззначається, що в умовах зупиненого провадження суд не може здійснювати тих процесуальних дій, які тягнуть за собою зміну стадії чи етапів окремої стадії цивільного процесу, тобто зумовлюють подальший рух справи. Обґрунтовується, що в період зупинення провадження у справі у зв'язку із призначенням експертизи суд може вирішувати питання забезпечення позову чи доказів або клопотання експертів про надання додаткових матеріалів без відновлення провадження у справі. Визначається строк, на який зупиняється провадження у справі у зв'язку з призначенням експертизи. Дається аргументація, що для поновлення провадження у справі (у разі повернення до суду матеріалів без виконання експертизи) необхідним є скасування раніше постановленої ухвали про призначення експерти. Наголошено, що в цивільному судочинстві в одних справах судді просто поновлюють провадження у справі та продовжують її розгляд (або обговорюють у судовому засіданні питання неможливості проведення експертизи), в інших справах судді спочатку скасовують ухвалу про призначення експертизи, а потім вже поновлюють провадження в справі. З'ясовано, що відсутня процесуальна заборона на вирішення судом питань про вжиття заходів забезпечення позову чи забезпечення доказів (тобто питань,